

Τα αθέατα οχυρά του Σαρωνικού

Σκαμμένες μέσα στον βράχο βρίσκονται ακόμη οι θέσεις που κατασκεύασε το 1936 η Ανωτέρα Διοίκηση Παρακτίου Αμύνης για να προστατεύσει με κανόνια το πέρασμα προς τον Πειραιά. Πώς είναι σήμερα

7' 9" χρόνος ανάγνωσης

[Ακούστε το άρθρο](#)

Θέση αντιαεροπορικού πυροβόλου. Τα αντιαεροπορικά όπλα των ναυτικών οχυρών συμπλήρωναν την αεράμυνα της Αττικής. Μάλιστα, ορισμένα από αυτά σημείωσαν μικρό αριθμό καταρρίψεων. [Κωνσταντίνος Κυρίμης]

Δημήτρης Καραϊσάκος

04.02.2025 - 07:11

[Κοινωνία](#)

[Σχόλια](#)

Η Αθήνα κρύβει ακόμη μυστικά. Σε μια εποχή κατά την οποία αποτελεί παγκόσμιο τουριστικό προορισμό, μοιάζει να έχει μαρτυρήσει στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και την τελευταία κρυφή της γωνία. Κι όμως, ένας πείσμων, ανεξάρτητος ερευνητής και συγγραφέας, ο Κωνσταντίνος Κυρίμης, έχει στόχο να μας δείξει πως υπάρχουν ακόμη αθέατες πλευρές της, συχνά μάλιστα κρυμμένες δίπλα μας.

Σε μικρή απόσταση από τις ακτές των νοτιών προαστίων της πρωτεύουσας βρίσκονται λησμονημένες επιβλητικές οχυρώσεις του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και, παρομοίως, στην Αίγινα, όχι πολύ μακριά από τον γνωστό ναό της Αφαίας, υπάρχουν δαιδαλώδεις στοές και υπόγεια αθέατα κτίσματα που συνδέονται με πολυτάραχες εποχές της σύγχρονης Ιστορίας μας.

Συνδυάζοντας τη διπλή του αγάπη για την πολεμική και την αστική Ιστορία, ο ερευνητής ολοκλήρωσε πρόσφατα μια έρευνα πεδίου στις ακτές του Σαρωνικού, όπου εντόπισε τα νάρια μιας άγνωστης πτυχής της πολεμικής Ιστορίας του τόπου: μια τριάδα παράκτιων ναυτικών οχυρών που χτίστηκαν κατά την εποχή του Ιωάννη Μεταξά.

Με αφορμή τη σχετική μελέτη που υπογράφει ο ίδιος («Υπόγειες ναυτικές οχυρώσεις στην Αττική 1936-1994»), η οποία κυκλοφόρησε πρόσφατα σε δεύτερη επαυξημένη έκδοση από το Ελληνικό Ινστιτούτο Ναυτικής Ιστορίας, κάνουμε μαζί του μια συζήτηση μαθαίνοντας για την ξεχασμένη Αμυντική Γραμμή του Αργοσαρωνικού.

Εισόδος καταφυγίου. Τα τοιχώματα έχουν πάχος περίπου ενός μέτρου και είναι κατασκευασμένα από οπλισμένο σκυρόδεμα. [Γιάννης Αρσενιάδης]

«Όταν άκουσα για πρώτη φορά περί ναυτικών οχυρώσεων του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου στην Αίγινα ξαφνιάστηκα, καθότι το νησί αυτό, για τους περισσότερους Αθηναίους, είναι ένας προορισμός διακοπών, εξορμήσεων και εκδρομών και όχι ένας τόπος με στρατιωτική Ιστορία», θα μας πει.

Η αρχή

Τον ρωτάμε πώς ξεκίνησε η έρευνά του: «Η αρχή έγινε στα αρχεία της Υπηρεσίας Ιστορίας Ναυτικού, τον αρμόδιο φορέα διαφύλαξης και διαχείρισης του Ιστορικού Αρχείου του Πολεμικού Ναυτικού, η οποία εδρεύει στον Βοτανικό. Ξόδεψα πολλές ώρες εκεί, ανακαλύπτοντας πως εκείνη την εποχή το Ναυτικό, πέραν του να προετοιμάζει τον στόλο του, κατέστρωνε και ένα φιλόδοξο σχέδιο για να οχυρώσει τον Σαρωνικό με τέτοιο τρόπο ώστε να μην μπορεί ο εχθρός ούτε να διέλθει ούτε να κάνει απόβαση».

Τι συνιστούσε αυτό το σχέδιο; «Το 1936, επί Ιωάννη Μεταξά, άρχισε να δραστηριοποιείται η Ανωτέρα Διοίκηση Παρακτίου Αμύνης (ΑΔΠΑ), μια υπηρεσία του Πολεμικού Ναυτικού που στόχο είχε να ελέγχει τα ναυτικά περάσματα. Διοικητικά η ΑΔΠΑ χώρισε όλη τη χώρα σε έξι Ναυτικές Αμυντικές Περιοχές (ΝΑΠ), με πιο σημαντική τη ΝΑΠ3, που είχε έδρα τον Πειραιά και περιοχή ευθύνης τον Αργοσαρωνικό. Με απλά λόγια, κατέστρωσαν ένα σχέδιο για το πώς θα μπλοκάρουν τους εχθρούς αν τυχόν επιχειρούσαν να επιτεθούν στον Ναύσταθμο της Σαλαμίνας και στον Πειραιά. Χτίστηκαν τρία ναυτικά οχυρά: το νότιο οχυρό της Αίγινας στην Πέρδικα, το βόρειο οχυρό της Αίγινας στο ακρωτήριο του Τούρλου, καθώς και ένα ακόμη στη νησίδα Φλέβες στα ανοιχτά της Βουλιαγμένης. Χτίστηκαν και κάποια ακόμη βοηθητικά έργα, αλλά τα βασικά οχυρά ήταν αυτά».

Οι τρεις οχυρώσεις «Κατέστρωσαν ένα σχέδιο για το πώς θα μπλοκάρουν τους εχθρούς αν τυχόν επιχειρούσαν να επιτεθούν στον Ναύσταθμο της Σαλαμίνας και στον Πειραιά. Χτίστηκαν τρία ναυτικά οχυρά: το νότιο στην Πέρδικα, το βόρειο στο ακρωτήριο του Τούρλου, καθώς και ένα ακόμη στη νησίδα Φλέβες στα ανοιχτά της Βουλιαγμένης».

«Αν ο εχθρός ήθελε να κάνει απόβαση στην Αθήνα ή να προσβάλει με τα πλοία του τον Πειραιά, θα έπρεπε να περάσει είτε από θαλάσσια ναρκοπέδια είτε από στενές λωρίδες θάλασσας μεταξύ αυτών των τριών οχυρών και τα κανόνια θα τον βύθιζαν. Με ακτίνα βολής έως και 20 χλμ. αυτά τα οχυρά “κλείδωναν” ό,τι περνούσε μπροστά τους», συμπληρώνει ο κ. Κυρίμης – «τα έφτιαξαν μάλιστα όλα υπόγεια ώστε να μην εντοπίζονται και να μην μπορούν να καταστραφούν. Φανταστείτε ένα εχθρικό πλοίο που περνάει μπροστά από ένα από αυτά τα οχυρά. Θα ήταν αδύνατον να το δει και ακόμη κι αν το κατάφερε, θα ήταν σχεδόν ακατόρθωτο να το καταστρέψει με τα κανόνια του, ενώ από το οχυρό θα έβαλλαν άνετα εναντίον του».

Από τα τρία οχυρά το πιο ισχυρό ήταν αυτό στον Τούρλο, που επειδή είχε μεγαλύτερη ζώνη ευθύνης ήταν εξοπλισμένο με κύριο όπλο τέσσερα κανόνια. Τα κανόνια αυτά (όπως και τα άλλα όπλα των οχυρών) για λόγους οικονομίας είχαν ξηλωθεί από το παροπλισμένο θωρηκτό «Λήμνος» – ένα εγχείρημα, που για την εποχή του φαντάζει ακατόρθωτο. «Πράγματι, ήταν ένα κατόρθωμα», θα μας πει ο συγγραφέας. «Ακόμη και με τα μέσα που διαθέτουμε σήμερα το έργο αυτό θα ήταν εξαιρετικά περίπλοκο να υλοποιηθεί. Φανταστείτε πως κατάφεραν και ξήλωσαν τα κανόνια από το “Λήμνος” που ήταν παροπλισμένο στον Ναυστάθμο της Σαλαμίνας, τα οποία ζυγίζουν εκατοντάδες τόνους και με τα πενιχρά μέσα που διαθέτουν τα μετέφεραν στο ύψωμα του Τούρλου στην Αίγινα, όπου έσκαψαν το βουνό και τα έβαλαν μέσα μαζί με τους πύργους τους. Και το έκαναν αυτό ενισχύοντάς τα με τοιχώματα από σκυρόδεμα πάχους 60-80 εκατοστών και θωρακισμένη οροφή από χάλυβα. Ουσιαστικά, μετέτρεψαν το βουνό σε αβύθιστο θωρηκτό!».

Σύνθετο πολυώροφο έργο (καταφύγιο, πολυβολείο, παρατηρητήριο) στο νότιο οχυρό Αίγινας, στην Πέρδικα. [Γιάννης Αρσενιάδης]

Στις σελίδες της εν λόγω έκδοσης ανακαλύπτουμε μερικές εντυπωσιακές τεχνικές λεπτομέρειες σχετικά με τον εξοπλισμό των οχυρών, όπως ότι οι πύργοι τους διέθεταν από δύο πυροβόλα και πως είχαν εγκατασταθεί εντός τρύπας που σκάφτηκε επί αυτού, με βάθος και διάμετρο δέκα μέτρων. Γύρω από κάθε πύργο η εκσκαφή συνεχίστηκε και δημιουργήθηκαν ειδικοί βοηθητικοί χώροι, όπως πυριτιδαποθήκες και κέντρα διεύθυνσης βολής. Επιπλέον, τα οχυρά ήταν εξοπλισμένα με εντυπωσιακούς προβολείς με κάτοπτρα διαμέτρου δύο μέτρων που κρύβονταν κάτω από έδαφος για να μην εντοπίζονται και ανυψώνονταν με ειδικό μηχανισμό, αλλά και υπόγειο ηλεκτρικό σταθμό με τέσσερις γερμανικές ντιζελογεννήτριες, κάτι που μαρτυράει την τεχνολογία που αποκόμισε το Ναυτικό από τους Γερμανούς.

«Αυτό είναι κάτι με ιστορικό ενδιαφέρον», συμπληρώνει ο Κων. Κυρίμης, «καθότι ήταν σε αντίθεση με την πρακτική του Στρατού Ξηράς, που επέλεξε να συνεργαστεί με τους Γάλλους στα βόρεια σύνορα, στη λεγόμενη γραμμή Μεταξά». Το Πολεμικό Ναυτικό, για τις δικές του οχυρώσεις, εμπιστεύτηκε τους Γερμανούς. Ηρθαν λοιπόν το 1936 τρεις σύμβουλοι από τη Γερμανία και ανέλαβαν να παρέχουν τεχνολογία γι' αυτά τα έργα. Και δεν είναι παράξενο ότι συμβούλεψαν να χρησιμοποιηθούν γερμανικά προϊόντα. Ενδεικτικά, η ανέλαβαν να παρέχουν τον στρατιωτικό των ανδρών στα κατόπτα, σε κλασικά κρεβάτια, που όμως έπιαναν πολύ χώρο. Οι Γερμανοί αντιπρότειναν τη χρήση (γερμανικής κατασκευής) πτυσσόμενων μεταλλικών κουκετών, όπως και τελικώς έγινε, με αποτέλεσμα τα καταφύγια να μπορούν να φιλοξενήσουν περισσότερα άτομα. Αντίστοιχες προμήθειες έγιναν και σε γερμανικές συσκευές ανακύκλωσης αέρα για την περίπτωση προσβολής με χημικά όπλα».

«Το εγχείρημα ήταν αντίθετο με την πρακτική του Στρατού, που επέλεξε να συνεργαστεί με τους Γάλλους στα βόρεια σύνορα, στη λεγόμενη γραμμή Μεταξά. Το Πολεμικό Ναυτικό, για τις δικές του οχυρώσεις, εμπιστεύτηκε τους Γερμανούς. Ηρθαν το 1936 τρεις σύμβουλοι από τη Γερμανία και ανέλαβαν να παρέχουν τεχνολογία».

«Φυτεύτηκαν και στις Φλέβες και στην Αίγινα εκατοντάδες δέντρα», μας ενημερώνει ο συγγραφέας, «κάτι που έγινε για δύο λόγους: πρώτον, για να καμουφλάρουν το οχυρά από τα μάτια του εχθρού στον αέρα και, δεύτερον, για λόγους αυτονομίας του προσωπικού, εφόσον έτσι μπορούσε να καλλιεργεί καρπούς. Επιπλέον, τα κωράφια που ανήκαν στα οχυρά συχνά ενοικιάζονταν σε πολίτες, με αποτέλεσμα να υπάρχει και κάποιο κέρδος. Κατάφεραν λοιπόν με αυτές τις δενδροφυτεύσεις να βγάινουν χρήματα, να κρύβονται από τον εχθρό και να έχουν και αυτονομία σε κάποια είδη σίτισης. Συνεπώς, δεν μιλάμε απλώς για απλές κατασκευές από μπετόν, αλλά για σύνθετα «οικοσυστήματα».

«Γραμμή Μεταξά Αττικής»

Μεγάλα, πολυσιδηά έργα, λοιπόν, που για να πετύχουν έπρεπε να βάλουν πολύ ψηλά τον πήχυ. «Οι προδιαγραφές ήταν κορυφαίες», θα επιβεβαιώσει ο κ. Κυρίμης. «Ήταν τόσο αυστηρές και απαιτητικές, που τα τρία αυτά οχυρά ονομάστηκαν από πολλούς “Γραμμή Μεταξά Αττικής”» παρομοιάζοντάς τα με τις γνωστές οχυρώσεις στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα.

Αφίξη με πλωτό μέσο πυροβόλου 305 χιλιοστών στις ακτές του βόρειου οχυρού Αίγινας, στο ακρωτήριο του Τούρλου. [Γενικά Αρχεία του Κράτους]

Εν τέλει, όμως, αυτά τα άγνωστα θαυμαστά έργα με τα οποία θωράκισε το Πολεμικό Ναυτικό μας τα κρίσιμα περάσματα του Σαρωνικού, δεν χρησιμοποιήθηκαν στις εχθροπραξίες. Τα εντυπωσιακά κανόνια που κρύβονταν χρησιμοποιήθηκαν μέσα στους υπόγειους πύργους τους, ενώ ήταν έτοιμα να υπερασπιστούν την Αθήνα, δεν χρειάστηκε να το κάνουν. «Πράγματι», συμπληρώνει ο ερευνητής, «όμως αν δεν υπήρχαν, ίσως ο εχθρός να τολμούσε την απόβαση ή μια προσωβλή του Ναυστάθμου. Μπορεί να μην ήξερε λεπτομέρειες, γνώριζε όμως πως είχαμε προβλέψει να οχυρωθούμε. Παρόλο όμως που δεν χρειάστηκε να υπερασπιστούν τα νερά μας, τα οχυρά αυτά προστατεύσαν και τον αττικό ουρανό, καθώς ένα μεγάλο μέρος της αεράμυνας του λεκανοπεδίου βασιζόταν στα αντιαεροπορικά πυροβόλα τους, τα οποία μάλιστα σημείωσαν και έναν –περιορισμένο– αριθμό καταρρίψεων».

Η συζήτηση κλείνει με μια σκέψη για το μέλλον: «Πιστεύω ότι θα άξιζε αυτά τα εντυπωσιακά αλλά άγνωστα στο κοινό οχυρά να προβληθούν και να αξιοποιηθούν από το Πολεμικό μας Ναυτικό. Θα μπορούσαν να αιώσουν κάποιες μέρες του χρόνου για το κοινό και κάποιοι από τους υπόγειους χώρους τους να μετατραπούν σε μουσείο».

ΙΣΤΟΡΙΑ